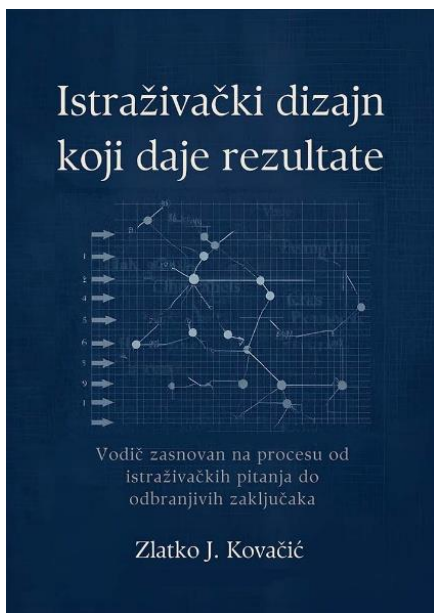

Преглед књиге

Примљено: 31. августа 2026.
Исправљено: 1. септембра 2026.
Прихваћено: 2. септембра 2026.

ИСТРАЖИВАЧКИ ДИЗАЈН КАО МЕТОДОЛОШКА ДИСЦИПЛИНА: ПРИКАЗ КЊИГЕ ИСТРАЖИВАЧКИ ДИЗАЈН КОЈИ ДАЈЕ РЕЗУЛТАТЕ

Ковачић, Златко Ј. (2026). *Истраживачки дизајн који даје резултате: Водич заснован на процесу од истраживачких питања до одбрањивих закључака*. Београд: Биро за друштвена истраживања.

У домаћој методолошкој литератури није тешко пронаћи књиге из статистике, појединачних метода анализе, техника прикупљања података или општих увода у методологију научног истраживања. Знатно је теже пронаћи књигу која је у целини посвећена питању шта истраживачки дизајн чини унутрашње кохерентним. Управо ту се налази главна вредност књиге Златка Ј. Ковачића *Истраживачки дизајн који даје резултате*. По свом профилу, она је међу првим, а по обухвату вероватно и прва књига на српском језику која истраживачки дизајн систематски разматра као процес повезаних

одлука: од истраживачког питања, преко хипотезе или радне пропозиције, података и методологије, до интерпретације и граница закључивања.

Аутор је професор статистике са вишедеценијским искуством у настави истраживачких метода, статистике и квантитативних метода, као и у методолошком консултовању студентата мастер и докторских студија из различитих научних области. Читаоцима у региону познат је и као аутор уџбеника из мултиваријационе статистичке анализе који је коришћен, или се још користи, на универзитетима

широм простора бивше Југославије. То искуство је видљиво у новој књизи, али на један важан начин: аутор овде не пише још један уџбеник статистике. Напротив, његова основна порука јесте да метод може бити технички сасвим коректно примењен, а да истраживање ипак буде лоше дизајнирано.

Средишњи концепт књиге јесте **Истраживачка тетрада**: истраживачко питање (ИП), истраживачка хипотеза или, где је примереније, радна пропозиција (ИХ), подаци (П) и методологија (М). Добра емпиријска студија настаје када су ова четири елемента међусобно усклађена. Неусклађеност само једног од њих може да се пренесе кроз цео истраживачки процес. Питање може захтевати лонгитудинални доказ, а подаци могу бити само пресечни; хипотеза може бити узрочна, а дизајн само корелациони; расположиви подаци могу бити просторно структурирани, док метод занемарује просторну зависност. Књига управо такве „колизије“ претвара у предмет методолошке дијагнозе. У њеном садржају читав блок поглавља посвећен је грешкама које настају када питање, хипотеза, променљиве, докази и метод престану да припадају истој истраживачкој логици.

За читаоце *Гласника Српског географског друштва* посебно је релевантно што књига интердисциплинарност не оставља на нивоу декларације. У додатку су развијени посебни скупови примера за различите дисциплине, а географија има властиту целину са квантитативним, квалитативним и истраживачким питањима заснованим на мешовитим методама. Географија се овде полазишно одређује као дисциплина која повезује простор, место, животну средину, мобилност, становништво, коришћење земљишта, неједнакост, климу и регионални развој. Као теоријска полазишта наводе се просторна теорија, приступи месту и осећају места, политичка екологија, теорија мобилности, урбана теорија, односи друштво–окружење, модели регионалног развоја и ГИС/просторно-аналитичке традиције.

Таква поставка затим се спушта на ниво конкретног дизајна. Међу релационим примерима појављују се питања о повезаности вегетационог покривача са површинском температуром земљишта у урбаним подручјима, о вези надморске висине и погодности земљишта за усеве, као и о повезаности депривације насеља са доступношћу здравствених установа. За њих се не нуде само „статистички тестови“, већ читав избор могућих методолошких праваца: од корелационе и регресионе анализе до просторне регресије, ГИС моделирања погодности, анализе података даљинске детекције и модела просторне доступности. Педагошка вредност ових примера није у томе да истраживач треба да примени све наведене методе, већ да научи да препозна који тип података и која врста географског питања захтевају који тип аналитичке логике.

Једнако је значајно што књига географију не своди на квантитативну и ГИС анализу. Квалитативни примери обухватају место, идентитет и свакодневно просторно искуство, перцепцију животне средине и ризика, мобилност и просторну неједнакост, регионално управљање и планирање, као и мапирање и репрезентацију географског знања. Мешовити дизајни затим повезују урбани простор, приступ и неједнакост; животну средину, ризик и прилагођавање; те место, планирање и управљање. Тиме књига добро показује оно што је за савремену географију посебно важно: просторна варијабла није једини облик географског доказа, као што ни карта није само завршни графички производ. Значења

простора, искуство места, институционални контекст и просторни индикатори често морају да се читају заједно.

За географски аудиторијум занимљив је и посебан одељак о туризму. Туристичко истраживање у књизи покрива, између осталог, туристичко искуство и обликовање значења, угоститељску услугу и перцепцију госта, однос дестинације, заједнице и локалне културе, дигитални туризам и платформски посредовано путовање, одрживост и одговорно путовање. Мешовити примери повезују искуство посетилаца са задовољством и лојалношћу, дигиталне платформе и рецензије са понашањем при резервацији, као и одрживост са утицајем туризма на локалну заједницу. Такав избор је нарочито користан у наставном окружењу у којем се географија и туризам институционално и садржински преплићу.

Структура књиге додатно појачава њену наставну употребљивост. Поглавља почињу јасним исходима учења, проблем уводе интуитивно, затим га методолошки развијају, укључују мини-случајеве, контролне листе и вежбе. Решења су издвојена у посебном додатку. Аутор инсистира да истраживачки дизајн није линеаран низ корака који се једном обаве и оставе иза себе: каснија анализа може показати да питање треба сузити, да операционализација није довољно добра или да тврдња мора бити ублажена. Такво враћање аутор не третира као неуспех, већ као знак методолошке зрелости.

Једна од важнијих квалитета књиге јесте и начин на који третира три главне истраживачке традиције. Квантитативни, квалитативни и приступи засновани на мешовитим методама јесу присутни кроз целу књигу, али нису организациони циљ сами по себи. Аутор се не задржава на њиховом конвенционалном описивању, већ пита како се унутар сваке традиције остварује усклађеност питања, доказа, методологије и закључивања. То је корисна корекција честе наставне праксе у којој студенти науче дефиницију регресије, интервјуа или дизајна на основу мешовитих метода, али остају несигурни када и зашто одређени метод припада њиховом конкретном истраживачком питању.

Књига је намењена студентима основних, мастер и докторских студија, али њен аудиторијум је шири. Може бити корисна младим истраживачима, менторима, наставницима методологије и искуснијим истраживачима који желе систематску контролну мапу за процену сопственог дизајна. Посебно у географији, где истраживања често комбинују просторне базе, теренско посматрање, даљинску детекцију, анкетне податке, интервјуе и институционалне документе, идеја тетраде може имати непосредну практичну вредност.

Најважнији допринос *Истраживачког дизајна који даје резултате* није, стога, у увођењу неке нове статистичке технике. Његов допринос је у дисциплиновању истраживачког просуђивања. Књига подсећа да софистицирани ГИС модел, напредна просторна регресија или елегантан квалитативни наратив не могу сами поправити истраживање чије питање, подаци и тврдње нису међусобно сагласни. За географе - дисциплину у којој се простор мери, мапира, тумачи и живи - управо такав поглед на истраживачки дизајн чини ову књигу вредним наставним и истраживачким ресурсом.

Александар С. Петровић